

ALIR anor

MEDLEMSBLAD FÖR FORSKARFÖRENINGEN ALIR, SÖDERHAMN MED OMNEJD

Årgång 32, nummer: 2, juni 2015

Från Alirs årsmöte där Krister Rundqvist blev vald till ny ordförande

I detta nummer:

Information om Alir	2
Redaktörens spalt	2
Ledare.....	3
Rapporter	
Släktforskningens dag.....	4
Artiklar	
Hårda tider, Hårda åtgärder, Hård kvinna, av Krister Rundqvist.....	5
Granö-Ida, ett livsöde, av Rune Ekengren.....	6
Människor jag mött....av Ander Gustaf Willborg.....	9
Kulturvård?, från redaktören.....	11
Medlemsinformation.....	12

Alir Anor nummer 2 juni 2015

Ansvarig utgivare: Krister Rundqvist.
Kontaktuppgifter nedan.

Om ALIR

Forskarföreningen ALIR, lokalförening för släkt-, person- och bygdeforskning, bildades i mars 1977. Föreningens namn är taget efter folklandsnamnet Alir, en medeltida beteckning för området kring Ljusnans dalgång i södra Hälsingland. Föreningen har som sitt främsta intresseområde socknarna Söderala, Mo, Norrala, Trönö, Skog och Söderhamns stad med närområden. Föreningen är medlem i Sveriges Släktforskarförbund.

Medlemsbladet ALIR anor utkommer 4 gånger per år, den 25:e i månaderna mars, juni, september, december. Manusstopp är den 25:e månaden före utgivning.

Artiklar i denna publikation får, med angivande av källa, kopieras eller på annat sätt återges.

Styrelse 2015

- Ordförande: Krister Rundqvist.
Tel. 0270-42 47 01
E-post: krister.rundqvist@soderhamn.com
 - Vice ordförande: Torbjörn Goude
Tel: 070-350 14 85
E-post: torbjorn.goude@soderhamn.com
 - Sekr: Monica Lindh
Tel: 0270-42 71 20; 076-336 32 69
Epost: evamonicalindh@tele3.se
 - Kassör: Ann-Catrine Lundström.
Tel. 0270-122 32, 070-647 98 79
E-post: anci.lundstrom@telia.com
Ledamöter:
 - Peter Johansson,
Tel: 070-239 59 58
Epost: jp.johansson@soderhamn.com
 - Lars Kjellgren
Tel: 070-888 78 35
Epost: lars.kjellgren@hotmail.com
 - Carina Mowald Haglund
Tel: 070-554 50 72
Epost: carina.mowald.haglund@gmail.com
- Ersättare:
- Rigmor Strandberg
Tel: 073-153 60 63
Epost: riggan.strandberg@soderhamn.com
 - Anna Persson
Tel: 077-0142 11 00
Epost: anna.persson@soderhamn.com

Redaktion

Redaktör: Lars-Olof Eklund, Sven Jonsons gata 3
302 27 Halmstad. Tel. 035-21 07 61

E-post: lo.eklund@telia.com

Du kan bli medlem i Alir genom att sätta in 120 kr på Plusgiro 913009-7.

Föreningens hemsida: www.alir.se

En vädjan från styrelsen och redaktionen

Skicka gärna in artiklar, antavlor, tips och idéer till redaktören via e-post eller vanlig post. Redaktionen förbehåller sig rätten att redigera insänt material i signerade artiklar.

Det är även tacksamt om insänt material är oformaterat. Det vill säga skrivet rakt upp och ner utan konstigheter på full, 16 cm, sidbredd.

Insänt material skall vara signerat. Enbart avsändare för ett mail är inte tillräckligt.

Redaktörens spalt

Lars-Olof Eklund

För första gången sedan jag tog över Anorna har vi nu en kö med material. Mycket glädjande, men bidragen är ganska långa och på det begränsade utrymmet är det svårt att få med allt. Bilderna från Vansäter och Bergvik återkommer i nästa nummer.

Dessutom har Anorna fått tillgång till ytterligare material, Ljusneläraren Ander Gustaf Willborgs nedtecknade minnen. En introduktion av dessa finns i slutet av bladet.

Artiklarna i detta nummer visar oss, allt inte var bättre förr. Det var tuffa tider för många och det gällde att vara påhittig för att få tillvaron att gå ihop ekonomiskt.

Med dessa rader vill jag önska alla läsare en riktigt skön sommar. Det kan kanske behövas efter en kall vår där aningar om varmare väder har lyst med sin frånvaro.

Glädjande att notera att det nu finns flera bidrag som står på kö för att komma med i Anorna och att några av dom måste delas upp i flera avsnitt.

Ledare

Ordförande har ordet

Tackar för det förtroende ni medlemmar gett mig och den nya styrelsen. Jag vet inte om du som enskild medlem kommer att märka någon skillnad, men hoppas att ni kommer att göra det. Vi i den nya styrelsen kommer att försöka oss på att öka kursutbudet, satsa på föreläsningar minst 2 ggr/år, samt försöka att köra släktforskarhjälp på lördagar. Vi kör 2 lördagar här på våren och ser vad det ger för resultat. Föreläsningar har vi redan börjat med vi har haft föreläsning om valloner och nu senast om skogsfinnar, tyvärr så har inte allt runt detta fungerat smärtfritt. Jag får försöka se till att vi bättrar oss. Men jag brukar tänka ”att det är bara den som gör något som kan göra fel”.

Släktforskningen har förändrats en hel del de senaste 5-10 åren. Arkiven digitaliseras i allt större utsträckning. Riksarkivet och ArkivDigital samt Ancestry arbetar för hårdtryck och det märks också i deras utbud. De sista åren så har fler och fler domböcker digitaliserats, samt att nästan alla kyrkböcker är digitaliserade fram till gällande sekretessgräns. Det underlättar också forskandet när det mesta kan hittas vid ”köksbordet”. Men samtidigt så betyder det också att var och en sitter hemma och forskar. Därför måste vi hitta ett sätt att träffas och forska, vi kanske ska satsa på typ LAN-träffar över en helg och forska. Men ni som medlemmar kanske har andra ideér, ge er i så fall tillkänna och berätta om era ideér.

Vi saknar också en förnygring av medlemskadem, så det ska vi i Styrelsen också ta oss an och se vad vi kan hitta på. Förnygring är viktigt om vi som förening skall leva på längre sikt, eftersom ingen av oss blir yngre.

Sedan så ska vi se över vårt utbud av kurser och se om vi kan hitta kurser som tilltalar de yngre samt de som hållit på ett tag. Tyvärr så finns det saker som begränsar oss i detta avseende, alla har inte tillgång till egen dator är ett exempel, att vi använder oss av olika program i släktforskningen, som t.ex. Disgen, Min Släkt, Holger, Anarkiv etc. en del av oss använder också webbaserade lösningar som Geni, My Heritage, Ancestry och liknande program är andra exempel. I dagens forskning så är nästan en bärbar dator med en enkel bärbar scanner nästan ett krav för att få ut det mesta av forskningen.

Besök på olika typer av museer och arkiv är något som man gör på sina lediga dagar eller sin semester. Jag forskar en hel del över vinter och det jag behöver fördjupa mig i sker i regel på lediga dagar eller under sommaren. Förr bedrevs forskningen i regel hos arkiven och på museerna.

Håll tummarna för att vi i styrelsen skall lyckas med vårt förändringsarbete.

Väl mött

Krister Rundqvist

Rapporter

Släktforskningens dag

I år så körde vi ett annorlunda tema på släktforskningens dag, vi hade en föreläsning om skogsfinnar, eftersom temat för släktforskningens dag var Norden. Föreläsningen hölls av Maud Wedin från Falun, ordf. i föreningen Finnsam (www.finnsam.org). Hon är en av de främsta när det gäller kunskap och forskning om skogsfinnarnas etablering i Sverige. Hon hade delat upp föreläsningen i två delar. Den första delen handlade om var skogsfinnarna kom ifrån och orsakerna till att de lämnade sin hembygd för att etablera sig i Sverige samt de traditioner och arbetsmetoder och speciella byggnader som de tog med sig hit. T.ex. så berättade hon om svedjebruket och den speciella råg som odlades på dessa

svedjemarker. Svedjerågen eller tuvråg som den också kallades kunde ge en avkastning på upptill 100 gånger vad den normala rågen gav. Så finnarna var ganska välbeställda ända tills det avslöjades vilken avkastning svedjerågen gav. Hon berättade också om deras speciella byggnader som rian (torkstuga för rågen) och rökstugan och dess speciella ugn. Efter fiket så fortsatte föreläsningen med att hon berättade om etableringar av skogsfinnar i Söderhamn, där det bara finns rester av två bosättningar (Losjö och Själstuga). Vi känner annars igen skogsfinnarnas etablering genom att dessa områden kallades för Finnmark, vi har ju t.ex. Orsa Finnmark och Bollnäs finnmark. Föreläsningen var välbesökt ca 35 personer.

Kvällens föreläsare Maud Wedin

Artiklar

Hårda tider, Hårda åtgärder, Hård kvinna

Av **Krister Rundqvist**

När jag letade runt i Segersta husförhörslängder så träffade jag på följande notering i Segersta AI:14 sid 28. I fältet Fräjd och särskilda anteckningar fanns följande noterat:

Den 17 okt. 1866 vid Hanebo HR för ärekränkning mot tjänsteman, dömd till 2 mån. fängelse.

Den 18 s.m. för återtagande av utmätt gods till 3 mån. do.

Den 14/12 1870 vid Hanebo HR till 4 mån. fängelse för 4:e resan olovlig brännvinsutskänkning.

I Segersta AI:15 sid 76 så finns notering, rymd.

Den som finns noterat för detta är kvinnan, Margta Jansdotter f.1826-06-70 i Hanebo, gift med torparen Sven Jonsson. Dom hade 6 barn, 2 pojkar och 4 flickor, 2 av barnen en flicka och en pojke avled tidigt, medan resten uppnådde vuxen ålder. Familjen var bosatta i Born, Hullsta, Segersta även kallat Hullsta s 2.

Hon väckte min nyfikenhet, då jag upplevde att hon var av en speciell sort. Hon verkar vara en kvinna med skinn på näsan och som visste vad hon ville och var beredd att ta konsekvenserna av sitt agerande.

Nyfikenheten gjorde att jag beställde domarna från Landsarkivet i Härnösand, tyvärr saknas domen från den 18 som avser återtagande av utmätt gods. Det fanns ju också en notering om att domen den 14/12 1870 avsåg 4:e resan, tyvärr har jag inte lyckats hitta den saknade domen och inte landsarkivet heller.

Här ett kort referat från domen den 17 oktober 1866

Utmätningen utfördes av t.f. Kronolänsmannen S.E. Blombergsson den

12/3 1866 med biträde av Fjärdingsman Nils Svedberg i Lilltjära. Utmätningen avsåg skuld till Bonden Jon Jonsson och hans dräng Olof Persson på 31,37 rdr. I samband med utmätningen togs bl.a. yngre kokreatur som enligt Margta ej särskilt noterats till upptaget värde. I samband med detta så uppger Margta att de begått inbrott genom att bereda sig tillträde till olika utrymmen genom att förstöra ett antal lås vid 3 olika tillfällen. Han hade det inte lätt utmätningssmannen, han var alltså dit 3 gånger innan han lyckas hitta något utmätningbart. I hennes inlaga anger hon också att hon skulle betala för bortförandet av de utmätta kreaturen samt deras skötsel. Undra på att hon blev förbannad. Utöver detta så var det ett antal besök både hos Blombergsson och hemma hos Margta, för att betala den skuld som fanns.

I förhör anges att Margta farit ut i otidigheter mot utmätningssmännen, bl.a. så har följande yttrats ”sådana där hamnbusar har varit här inne förr” samt ”nu vill ni panta två varv för samma skuld och det är sådant ni ska sko er på”

Utslaget

Genom i målet hörda vittnen så är det styrkt att det sådana yttranden fällda mot utmätningssmännen av den åtalade. Margta Jonsdotter Nyland döms till 2 månaders fängelse enl. 10 kap. 5§ sista momentet Strafflagen för smädeligt tal och ärerörig beskyllning mot tjänsteman under tjänstförrättning.

Jämför denna dom med det som sker idag, det var tuffare förr. Det var om utmätningen.

Då var det den olagliga spritförsäljningen som avhandlades vid tinget 25/10 1870

Mål mellan Länsmannen Sven Erik

Blombergsson å tjänstens vägnar, åklagare samt Torparen Sven Jonssons hustru Marta Jonsdotter Nyland, svarande, angående olovlig handel med brännvin evar åklagaren utfärdad men svaranden lät sig ej avhöras.

Åklagaren yrkar ansvar å svaranden för åtalade förseelser.

Utslag avsågdt den 14 december 1870.

Som Marta Jonsdotter Nyland är genom tvenne i målet hörda vittnen, Torparen Gabriel Ersson

och Arbetaren Olof Olsson samstämmade berättelser övertyga att hava söndagen den 6 december 1868 till den förra försålt ett halvstop (0,65 l) brännvin. Alltså och då Marta Jonsdotter Nyland, vilken undgått bestraffning för första, andra och tredje resan olovlig brännvinsutskänkning, inte uppgivit mindre vitat att hon i stadgad ordning ej erhållit rättighet att försälja brännvin, förövan, jämlikt Kungl. Förordningen 26 oktober 1866 angående villkoren för försäljning av brännvin och andra brända och destillerade spirituösa drycker, Häradsrätten skäligt att döma henne, Marta Jonsdotter Nyland, för fjärde resan olovlig brännvinsutskänkning att undergå 2 månaders fängelsesamt att utgiva utskänkingsavgift med 40 riksdaler, varjämte och då Marta Jonsdotter Nyland, som är angiven för att ha idkat olovlig brännvinsförsäljning jämväl efter den 9 Februari 1869, då samma delgivits den stämning, vari ansvar å henne för denna ovanomförmälda förseelse yrkats, brustit åt den genom häradsrättens dom 23 sistlidna maj meddelade henne beslut förelagda ed och således åter förvunnen att hava de 28 februari 1869 till bemälde Gabriel Ersson försålt dels ett kvarter (3,25 dl) och dels ett halvstop brännvin, varder jämlikt 49§ i ovanberopad Kungl. Förordning. Marta Jonsdotter Nylund, för det hon under tid då hon för olovlig brännvinsförsäljning varit under tilltal ställd, samma förbrytelser

fortsattes, dömd att hållas till fängelse under ytterligare två månader, hvarförutan Marta Jonsdotter Nyland förpliktigas att ersätta i målet hörda vittnen.

I Sakörelängden så anges att Marta Jonsdotter Nyland får den 14/12 1870 böta dels 40:00 för utskänkingsavgift samt 300:00 för fortsatt vite. Räkna man om det till dagens belopp så motsvarar det 21.046:-, ett avsevärt belopp. Undrar vad en som "langar" motsvarande mängd får för straff i nutid?

Som den observante säkert sett så saknas det dom(ar) för olaglig spritförsäljning från 1869, detta eftersom hon i och med denna dom dom dömdes till 4 resan för olaga spritförsäljning.

Tyvär så saknas även uppgifter om vad som avses med noteringen "rymd" i Segersta AI:15.

Men när man läser dessa handlingar så förundras man över att det bara var Margta (Marta) som var aktiv, maken Sven Jonsson verkar vara passiv både när det gäller utmätningen och brännvinsförsäljningen efter som hon är den som hela tiden har med denna Blombergsson att göra. Jag funderar över vad han egentligen sysslade med, han noteras ju som sjuklig i Segersta AI:14 samt att han avlider i Söderala 1876-02-21, kanske han arbetade borta för att få någon form av försörjning.

Margta verkar dock komma igenom detta, men hon blev "stukad" för efter makens död så uppges att hon saknar fast hemvist fram till det hon avlider 1900-04-02 i Hullsta.

Om någon känner till mer om henne så är ni välkomna med kompletteringar.

Granö-Ida, ett livsöde

Av Rune Ekengren, ett av tjugo barnbarn till Ida

Den 15 maj 1869 föddes ett flickebarn i Sunnäs, eller rättare sagt i Långblå, där föräldrarna Nils Erik Wiström och Kerstin f. Långström hade en jordbruksfastighet. Flickan döptes till Ida Maria.

Fattigdom gjorde att familjen ganska snart efter Idas födelse fick lämna gården när skuldbördan blev för stor. Fastigheten gick till bolagets ägo för betalning av matskulder. Familjen flyttade till Sunnäs, där fadern blev vagnskjutare vid dåvarande sågen i Sunnäs. Det blev så Idas lott att som litet barn få börja arbeta i hemmet med allehanda sysslor.

I unga år gifte sig Ida med en Skogbo, Hans Hedman, och bosatte sig i Sunnäs och Skog innan de arrenderade ett mindre kolartorp i Granön. Maken arbetade i skogen på vintern, bl a fanns det kolmilor att bevaka och på sommaren fiskade de. Senare insåg Ida att det kanske skulle vara lönande att köpa upp fisk, framförallt strömming och försälja till allmänheten. Ida och ibland hennes make åkte omkring med häst och kärra och ömsom med båt och sålde sin fisk. Ljusne-Vallvik-Ala-Söderhamn besöktes och dagen efter var det Skogbornas tur att få besök av "Granö-Idas" ambulerande fiskbutik.

Försäljningen gick bra, strömming såldes och barn föddes i familjen. Under en resa till Skog föll dock deras häst i sken efter att ha blivit skrämmd. Maken ramlade ur åktrillan och slog sig så illa att han blev allvarligt

skadad och oförmögen till arbete under tre års tid. Dessa år fick Ida själv tillsammans med de äldsta barnen sköta såväl fiske, försäljning, jordbruk och hemmet. Men ingen hörde henne klaga varken då eller senare i livet. Barnaskaran växte oförtrutet, det blev i stort tillökning vart annat år, inalles elva barn blev det.

Man hade så kommit fram till 1913, sista året före 1:a världskrigets utbrott. Det närmade sig julhelgen, äldsta dottern Frida skulle förlova sig och Hans och Ida hade varit till Söderhamn och julhandlat. Samtidigt besöktes Ala och Vallvik för att sälja fisk. När de på julaftonens kväll åkte från Vallvik hade det börjat blåsa upp till storm på havet. Goda vänner i Vallvik vädjade att de skulle stanna kvar där till juldagen men Hans var dock envis och ville hem till barnen i Granön.

De hade ej åkt lång väg förrän de kom in i full orkan. Försök gjordes att lotsa båten i lä men detta lyckades ej. Båten tog in vatten och motorn stannade och kunde därefter ej startas mer. Snart strandade båten på ett skär och kastades sedan upp på en kobbe i Yttre Långharen, där båten välte och blev liggande med kölen upp.

Genomblöta men vid liv fick paret fast mark under fötterna. Nu gällde det att hålla värmen nödtorftigt i kroppen. Av drivved och inventarier i båten lyckades man göra en brasa. Turligt nog fanns tändstickor som var så pass torra att de efter flera försök slog eld i en trasselsudd med fotogen. Full snöstorm rådde nu och kylan låg på minus 10 grader. Det kan inte vara svårt att förstå vilken ruskig julnatt som följde, turligt nog hade man den omkullvräkt båten som läskydd. Även under juldagen blev vädret lika våldsamt och stormigt och det var omöjligt att påkalla uppmärksamhet och få någon hjälp från fastlandet. En ny natt följde utan att deras nödläge observerades. På annandagen såg sig Hans ingen annan råd än att i sitt desperata tillstånd försöka ta sig över

ett sund och till en större ö, inre Långharen. Han tog några båtshakar och band ihop till en pulka. Den svaga och nattgamla isen som bildats höll ej många meter för Hans tyngd. Han blev liggande och kämpade i den iskalla vaken. När han så märkte att orken tog slut lade han vegamössan på iskanten och ropade till Ida " Jag lägger myssa hånne Ida, så dom vet vart de skall leta mej. Ajö mädä, hälsa barna." Sedan sjönk han till botten.

Granö-Ida fick ensam genomlida ytterligare ett dygn på skäret tills stormen bedarrat och hennes ihållande rop på hjälp hördes. Hennes rop hördes såväl till Vallvik som Maråker och hjälp kom så småningom ut från Vallvik och hon blev räddad ur sin nödsituation och fick återvända till sina oroligt väntande barn. Det hör till saken att hon var havande och födde sedan på våren sitt elfte barn.

Söderhamns Tidning startade en insamling till familjen och här följer ett utdrag ur tidningen, fredagen den 2 januari 1914.

Upprop

I sorg och nöd har änkan efter fiskaren Hans Hedman på Granön och hennes barn kastats efter de hemska julnätter som hon och mannen tillbragte ute på det öde skär, dit de kastats av stormen. Genom mannens hemska död i vågorna står hon och hennes 8 barn - af hvilka endast en son lär kunna bidra med något arbete - nu inför nöd och elände. Helt

Ida hade då gift om sig med drängen Arvid Ölund år 1916. I Maråker skaffade de en fiskebåt och fortsatte att fiska, samt drygade ut kassan med varjehanda biinkomster. Ida plockade bär och Arvid fick låna av söderalabönderna en häst, med vilken han körde i skogen. Ida tillverkade även Arvid började med stor framgång tillverka hembränt, sprit som sades vara av yppersta kvalitet. Efterfrågan och åtgången blev stor. Men så kom länsman och Arvid åkte i finkan. I samband därmed utspelades en historia värd att berätta: Polismakten kom och förhörde även Ida och ville ha reda på i bevissynpunkt vart Arvid förvarade "apparaten". Ida blev inte svaret skyldig utan vände baken upp i

säkert vill många bättre lottad medmänniska bidra till att lätta bekymren för den så hårdt prövade familjen och det redan förut fattiga hemmet. Gåfvor till familjen Hedman kunna insändas till Söderhamns Tidnings expedition, som sedan skall sända de insamlade medlen vidare. Vid liknande tillfällen har vår vädjan till barmhärtiga medmänniskor ej förklingat ohörd och vi hoppas att detta icke heller nu blir fallet. Börja året med en god gärning!

Men det var inte slut på strapatserna för Ida och hennes familj i och med detta drama, utan snarare början. För att få maten att räcka till åt de många munnarna blev hon tvingad hugga kolved och kola milor. Tillsammans med de äldsta sönerna och en dräng som anstälts de senaste åren försökte man sköta arrendegården. Men med knappa förhållanden klarade man ej av att betala arrendet i tid, de vräktes en sommardag 1918 och fick flytta ut i ladugården då den nya arrendatorn tillträdde. Vedspisen som de själva installerat på övervåningen fick man dock ta med sig. Denna stod uppställd ute på gårdsplanen och där lagade familjen nödortfittigt sin mat. Hösten kom och med den kylan. Dåvarande Skogs kommun kunde dock ej anskaffa någon ny bostad, familjen var för dem en social belastning. Efter många turer lyckades familjen så småningom få en bostad i Maråker där Söderala kommun hade en ensittarstuga på 1 rum och kök ledig på Långboda Fäbodar.

karameller så kallade "skärgårdare", liknande polkagrisar som hon sålde i samband med sina fiskförsäljningsfärder. "Depå-försäljning" av svagdricka och läsk åt Ljusne Bryggeri hade de också hand om och läget var idealiskt eftersom gamla kustvägen gick förbi stugknuten.

vädret, började vika upp den ena kjolen efter den andra inför en förvånad polismakt. När hon efter sju över- och underkjolar kom till mameluckerna sa hon "hånne har Ärvid apparaten sin, men ryret (röret) har han mä sej i finka".

Ida ansågs vara synsk och kunde bota sjukdomar genom att "kasta ut" för folk med

krämpor. Spådde gjorde hon i kaffekoppens sump och på barnen var hon specialist att ta bort vårtor. Ida anlidades flitigt och hon

begärde aldrig någon ersättning, men en och annan slant samt mat av allehanda slag fick hon ibland för sina tjänster.

Ida med Ture och Arvid vid Långbodarna

72 år fyllda blev Granö-Ida rikskändis. Det var år 1941. Hon ställde som huvuddelen av Sveriges befolkning upp i riksmarschen. För kvinnor gällde det att gå en mil för att klara gångarmärket och max-tiden var 1 timme och fyrtio minuter. Det hör till saken, att Ida av reumatism och värk efter sitt hårda arbete, fått sin rygg kroknad så den en gång resliga kvinnan gick nu mycket kraftigt framåtböjd. Men gå det kunde hon och fort gick det. Hon fick även tid att dricka kaffe hos familjen Nyman som bodde i Sunnäs där vändplatsen var, och som vanligt hällde hon upp och drack på fat. Sen sa hon, "vi får väl prata litet mer en annan gång, men en påtår då hinner jag nog dricka innan jag går. Tack skall ni ha, då smaka gött".

Hon blev den äldsta kvinnan i landet som

klarade gångarmärket på 96 minuter.

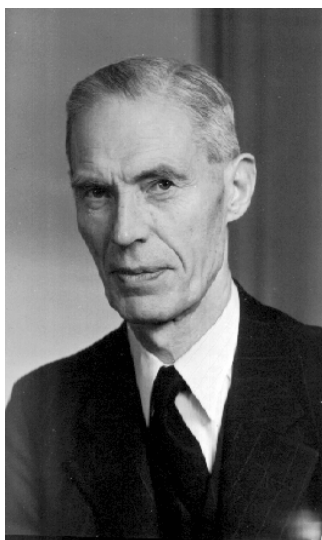

På ålderns höst bodde Ida hos sina barn men "Änkhemmet" i Karmor blev sista anhalten innan hon lämnade sitt strävsamma jordeliv 86 år gammal.

Människor jag mött – händelser jag minns....

Detta är rubriken på Anders Gustaf Willborgs nedtecknade minnen från en lång lärargärning. De är gjorda år 1951. Willborg var lärare i Ljusne från slutet av år 1904 till 1948.

Han var född den 9 oktober 1879 och avled den 16 januari 1960.

Anders Gustaf Willborg

”Konstiga prickar” inom skolans värld och även utom densamma

Folkskoleinspektörer

Av de 52 folkskoleinspektörer, som staten håller har jag gjort bekantskap med endast tvenne i tjänsten.

Den första hette **Vestberg**. Denne hade folkskolläroexamen och var före inspektörstiden lärare i Hudiksvall. Där blev han omsider överlärare, men samtidigt var han tillsynslärare, vaktmästare och skötte städningen vid samma skola. Lade så av det mesta av bisysslorna som inspektör. Anseendet på platsen torde vara något härpå.

Eget nog låter en skolinspektör, då han besöker en skola, som om han hade bud om en eldsvåda i huset. Så när Vestberg schasade in till mig en morgon, såg jag troligen något förvånad ut. Klassen hade räkning vid tavlan. Jag hade min metod, han en annan. Då han hållit på någon minut avbröt jag helt torrt: ”Jag tänker lära mina barn förstå varför de få ett tal rätt. Inspektorns metod syns snabbare men de begripa ej varför svaret stämmer med facit”. Han såg på mej och sa helt tamt: ”gör då så!”

Tyvärr kände jag mej åtskilligt överlägsen denne som på statens vägnar var min förman. Han hade ju lång erfarenhet men hela uppträdandet tydde på skolfux i redan då

förlegad typ samt frånvaro av personlighet. Senare besök förstärkte intrycket. Jag slopade griffeltavlorna, ställde skrivstilen som den skulle, vilket tydligen träffade rätt, ty även Vestberg kom med förslaget om ny skrivstil. Lärarinnorna hade av något skäl fått i skallen att skrivstilen skulle se upprätt ut, vilket var orimligt.

Vid senare besök av Vestberg talade han om sin färdighet i att laga mat, baka och steka pudding samt kom in på sina stora utgifter för barnen och räknade upp utgifterna per månad för dem, vartill jag svarade, att det måste vara lukrativt att vara inspektör. Samtalet slöt då rätt snart på det fältet och han kom in på det hårda livet för en inspektör, då han måste besöka skolor långt från allmän väg även i mörker och köld. Någon mening om hur lärare och andra på sådan trakt hade det och fick uthärda även de dagar av året, då ej någon inspektör led svåra smärtor i stövlar och varma kläder hörde jag honom ej tala om. Och hans fasliga brådska lade sej alltid, då vi kom till kaffet.

Vid besöken i Ljusne bodde Vestberg på hotellet, där jag då spisade. Städerskan skulle väcka honom precis 13 minuter över sju. Det var mycket noga med minuterna. Han var en flitig läroboksförfattare i svenska språket. Ej

dåliga skrifter men alltför krångliga. Han hade dessa böcker med och visade och följderna blev att skolråden gick med på dess införande i distriktens skolor, ty lärare och än mer lärarinnor ville ju stå väl till baks med inspektören.

Författarhonoraret blev säkert stort som meningen väl var. Läroböckerna gick så länge han var inspektör. Sedan försvann de lika fort som aprilsnö. Jag gjorde mej skyldig till omdömet att Vestbergs språklära gav upphovet till den epidemi, som än idag kallas "korsord". Då log nog salig Sundén i sin himmel.

Vestbergs efterträdare som folkskoleinspektör blev hans efterträdare som överlärare i Hudiksvall, **B Kärrlander**. Att så skulle bli fallet hade jag fått reda på vid ett kamratmöte i Karlstad året förut. Skolöverstyrelsen tog vid den tiden tydligen hänsyn till de förord som avgående givit. Det blev så att säga en reviderad Vestberg, ehuru i något moderniserad upplaga. Brådskan och talesätten var skäligen lika, likväl med några grader mer kulturtyp.

Så var Kärrlander sångare och tillhörde Söderhamns Sångförening. Jag tror han även var medlem av stadens högerförening, kom in i vissa styrelser och någon gång höll offentliga tal. Min giftiga och kloka kamrat Anders Wallin sa att Kärrlander lät som en fyrtaktsmotor, då han höll tal. Liknelsen var en träff i prick.

Givetvis skrev även Kärrlander en lärobok i svenska språket för folkskolestadiet. Det blev ett avkok på Vestbergs feta fläsklägg men betydligt smakligare. Boken användes delvis även under min sista tjänstgöringstid, men de många nya moderna och lättfattliga skrivkurserna trängde nog ut alltmer den gamla läroboksstilen.

Mitt förhållande till Kärrlander var alltigenom gott och hans besök som rutinemässigt företogs de flesta år, slutade med angenäma pratstunder i hemmet. Eget nog hade jag aldrig den lektion som stod på läsordningen då han kom. Men han förstod att kursplanen hölls och mera till. Vi kom någon gång in på samtal om vissa lärare, och han visade sej ha sinne för differenser på flera sätt. Han var nog vad jag tror, en god människa som kände sin begränsning men vilken samtidigt ville synas och stå bland de främsta. Det kan vara svårt ibland då personlighet och representativt framträdande saknas. Kärrlander torde erfor det, när han skulle hälsa kronprinsen (nuvarande kungen) välkommen till Söderhamn och han kom ej fram till tribunen utan svårighet, enär ingen trodde att just Kärrlander skulle slå på motorn för tal. Prinsbesöket gällde ett tio minuters besök på Östra stadsberget.

Efter avsked flyttade han till Stockholm, där han fick någon slags anställning i bokförlaget Natur o Kultur.

Kulturvård?

Från redaktören

Från min mamma har jag ärvt ett par gamla gravar på Söderhamns kyrkogård. Dom sträcker sig långt tillbaka i tiden och jag har beslutat att säga upp dom. Det märkliga är att man från kyrkans sida inte tillvaratar gravstenarna, utan verkar bara destruera dom.

Inom Släktforskarförbundet har sedan flera år

pågått en gravstensinventering, men i Söderhamn går man miste om att vårda detta kulturarv.

Min undran är varför man från kyrkans sida inte verkar vara intresserad av att arkivera namnen på de avlidna.

B-FÖRENINGSBREV

Forskarföreningen Alir
Söderhamns stadsbibliotek
Box 203
826 25 Söderhamn

Medlemsinformation

Släktforskardagarna 2015 äger rum i Nyköping den 28-30 augusti

Den som är intresserad av att åka till Sörmland anmäler detta till Torbjörn Goude, torbjorn.goude@soderhamn.com

Årets tema är Ett gods – en värld, vilket skall belysa den rikliga förekomsten av herrgårdar och slott och de livsbetingelser som detta innebar för människorna i Sörmland.

Från redaktörens sida önskar jag alla i Alir och även dom som läser detta en skön sommar och kanske blir det ett återseende till hösten.

